

М. М. Стоянов; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 171 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/16152>, <https://doi.org/10.32837/11300.16152>

2. Тетерятник Г.К. Окремі питання правового регулювання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2020. № 48. С. 98–101.
3. Новожилов В. С. Завданнецентричне тлумачення кримінальних процесуальних норм як спосіб визначення цілеспрямованості та доцільності процесуальної діяльності на прикладі здійснення прокурором повноважень слідчого судді в районі проведення Операції об'єднаних сил. *Filosofs'ki ta metodologični problemi prava*. 2021. № 1 (21) Філософські та методологічні проблеми права. С. 105–125.

Ключові слова: провадження, досудове розслідування, воєнний стан, регулювання, процедура.

Key words: proceedings, pretrial investigation, martial law, regulation, procedure.

БЛИЗНЮК ІГОР ЛЕОНІДОВИЧ

*Державний науково-дослідний інститут МВС України,
головний науковий співробітник третього відділу
науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ОСНОВНІ ЗЛОВЖИВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІН ТА ОБСЯГІВ КУПВЛІ/ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Запроваджена схема роботи ринку електроенергії в Україні згідно з новою моделлю з 1 липня 2019 р. [1] надала право виробникам електроенергії здійснювати реалізацію електричної енергії на підставі двосторонніх договорів, у яких ціна визначається сторонами та може значно відрізнятися від ринкової. Це створило ризики маніпуляцій з цінами, що негативно вплинуло на фінансовий стан великих виробників електричної енергії, а також на надходження акцизного податку з електроенергії до державного бюджету.

Відповідно до нових правил ринку електроенергії головна функція ДП «НАЕК «Енергоатом» полягає у виконанні покладених на нього урядом спеціальних обов'язків (ПСО). Відповідно до умов ПСО, «Енергоатом» здійснював продаж електричної енергії гарантованому покупцю (Державне підприємство (ДП) «Гарантований покупець») за двосторонніми договорами на електронних аукціонах за фіксованою (пільговою для населення) ціною. Це допомагало державі утримувати доступну

ціну на електроенергію для населення, але водночас призводило до збитків «Енергоатома» та високих заборгованостей перед «Енергоатомом» ДП «Гарантований покупець» [2].

Поряд з цим, нова модель ринку електроенергії в Україні, яка функціонує з липня 2019 р., передбачає можливість підтримки виробників електроенергії з альтернативних джерел енергії, а також захист інтересів населення як кінцевих споживачів. Для цього і було створено вищезгадане ДП «Гарантований покупець», якому чинним законодавством надано право придбавати необхідну кількість електроенергії у ДП «НАЕК «Енергоатом» за низькими цінами і на яке також покладено обов'язок закупівлі всього обсягу електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел енергії, за «зеленим» тарифом, що значно перевищує вартість електричної енергії, виробленої на атомних та гідроелектростанціях. Отриману змішану електричну енергію (дешеву електроенергію атомних та гідроелектростанцій та дорогу з альтернативних джерел) ДП «Гарантований покупець» реалізує на ринку або за двосторонніми договорами.

Незважаючи на нещодавно введені новації, фактично ринку електроенергії у країні як не було, так і немає. Про який ринок можна говорити, якщо держкомпанія «Енергоатом» зобов'язана оплачувати наддорого «зелену» електроенергію, позбавляючись при цьому фінансових коштів на оновлення та розвиток власних потужностей? Якщо цінова політика, здійснювана Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), спрямована не на підтримку та зміцнення електроенергетики країни, а на збагачення за її рахунок (зокрема, за рахунок атомної генерації) окремих фінансово-промислових угруповань?

До введення енергоринку в липні 2019 р. встановлена НКРЕКП ціна на електроенергію, що виробляється тепловими електростанціями, утричі перевищувала аналогічний тариф для «атомників». У всьому світі тепла генерація дорожча за ядерну. Але не втричі, а не більше, ніж на 60–80 %. Проведена тарифна політика в Україні призвела до того, що застарілі теплові енергоблоки, побудовані за проектами 50–60-х років минулого століття, дають чималий прибуток. І це при тому, що їх коефіцієнт використання встановленої потужності (КВВП) – лише близько 30 %, а питома витрата умовного палива майже вдвічі перевищує передові зарубіжні показники [6].

Склалася парадоксальна ситуація. Світ шукає заміну вугільним електростанціям, ООН активізує діяльність із запровадження підвищеного оподаткування на використання цієї технології, а Україна штучно підвищує прибутковість застарілих ТЕС, які мають найгірші у світі техніко-економічні та екологічні показники. Більш того, деякими власниками теплової генерації та нерентабельних вугільних шахт є ті самі особи. Завищені тарифи для теплової генерації дозволяють цим особам отримувати надприбутки.

У свою чергу, встановлені для «зеленої» генерації тарифи в багато разів перевищують тарифи для АЕС і вдвічі – світові показники [3].

Висока прибутковість «зеленої» генерації призвела до кон'юнктурного та хаотичного зростання сумарної потужності ВЕС та СЕС. Об'єднана енергосистема України вже сьогодні зазнає труднощів у забезпеченні стабільного функціонування, недостатності балансуємих потужностей.

Водночас, ядерна енергетика в Україні становить лише близько 20 % сумарної потужності українських електростанцій, але дає більше половини електроенергії, що споживається в країні [4].

Підсумовуючи, відзначимо такі основні проблеми у процесі функціонування нового ринку електричної енергії в Україні, які проявились на сьогоднішній день:

- збереження значного рівня перехресного субсидування, особливо побутових споживачів;
- спотворене ціноутворення на оптовому ринку електричної енергії (застосування граничних рівнів цін на організованих сегментах ринку електричної енергії);
- відсутність реалізації (не запровадження) механізмів попередження та боротьби з маніпулюванням на ринку електричної енергії України відповідно до Регламенту ЄС № 1227/2011 (REMIT) від 25 жовтня 2011 р. щодо цілісності та прозорості оптового енергетичного ринку. Наприклад, у середині 2021 р. НАЕК «Енергоатом» публічно висловила стурбованість ситуацією, що склалася на ринку електроенергії «на добу вперед» (РДВ), та закликала вжити невідкладних заходів, щоб покласти край маніпуляціям на ньому. Частка проданої продукції «Енергоатому» на цьому сегменті ринку електричної енергії є досить малою, адже майже 90% електричної енергії, виробленої найбільшою генерацією – атомною, реалізується на ринку двосторонніх договорів (РДД). Тому на аукціони з продажу електроенергії за двосторонніми договорами НАЕК «Енергоатом» виходить з фіксованими цінами, без прив'язки до цінового індикативу РДВ, який уже довгий період часу є вкрай нестабільним, маніпулятивним та не відображає реального стану справ на загальному ринку електроенергії України. На ринку «на добу вперед» (РДВ) нерідко перепродається за завищеними цінами електроенергія, придбана за двосторонніми договорами купівлі-продажу електричної енергії у «Енергоатому»;
- низька ліквідність ринку «на добу вперед» та відсутність жорстких правил дотримання мінімізації витрат учасників балансуємого ринку, що створює умови для маніпуляцій цінами та обсягами купівлі/продажу на ринку електричної енергії та призводить до збитків учасників цього ринку, особливо тих, на які покладено спеціальні обов'язки.

Отже, незважаючи на впровадження у липні 2019 р. нової моделі оптового ринку електричної енергії, на практиці конкурентного та прозорого ринку електроенергії, що відповідає фундаментальним принципам законодавства ЄС (насамперед Третьому енергетичному пакету), так і не було створено в Україні. Адже Кабінет Міністрів України та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах

енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), демонструють намір здебільшого мінімально впроваджувати ринкові механізми, вручну управляти ринком електричної енергії шляхом регуляторних цінових обмежень та перманентних модифікацій правил торгівлі електроенергією, що змінювалися з початку реалізації діючої моделі ринку електроенергії вже понад шістьдесят разів!

У листопаді 2021 р. Центром Разумкова в Україні було обґрунтовано, що діюча модель ринку електричної енергії в Україні дозволяє недобросовісним постачальникам електроенергії спотворювати торговельні операції та здійснювати демпінг, що є серйозною ознакою умисного перекручування правил ринку на користь спекулянтів та правопорушників за рахунок виробників електричної енергії [5].

Сформоване державою нормативно-правове забезпечення функціонування ринку електроенергії надає широкий простір для маніпуляцій, зловживань та перехресного субсидування та не відповідає правилам ЄС.

На сьогодні вважаємо за доцільне на час воєнного стану відмінити «зелений» тариф та відпустити об'єкти відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) в ринок, принаймні СЕС і ВЕС – наймасовіший сегмент, адже платити високий «зелений» тариф під час війни енергосистема країни просто не в змозі.

Список використаних джерел:

1. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р., № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#n1789>
2. В «Енергоатомі» на прикладі однієї компанії продемонстрували зловживання в рамках ПСО. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/v-enerhoatomi-na-prykladi-odniiei-kompanii-prodemonstruvaly-zlovzhivannia-v-ramkakh-pso>
3. Високі тарифи як наслідок корупції та монополізації енергетики. Як запобігти та кому відповідати? (підсумки «круглого столу» 11.04.2019 р.). URL: <https://el-research.center/2019/04/12/>
4. Виробництво електроенергії в Україні за рік зросло на 5 %. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/11/681292/>
5. Омельченко В. Базові причини енергетичної кризи в ОЗП 2021–2022 рр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/bazovi-prychyny-energetychnoi-kryzy-v-ozp-2021-2022rr>
6. Про проблеми електроенергетики України. URL: <https://ukrns.org/ua/diyalnist/2020/item/1373-pro-problemy-elektroenerhetyky-ukrainy>

Ключові слова: ринок електроенергії, відновлювальні джерела енергії, зловживання, перехресне субсидування, маніпулювання, ринок «на добу вперед», ринок двосторонніх договорів.

Key words: electricity market, renewable energy sources, abuse, cross-subsidization, manipulation, the day ahead market, the market for bilateral agreements.